

Р. Станић

Прилог историји српске историографије

**Радован Самарџић: Писци српске историје,
Просвета — Београд 1976.**

У плејади српских историчара ретке су појаве таквих индивидуалности које су на најбољи начин сједињавале поуздану научну критичност и бриљантни дар за списатељство. Ако их је и било, данас их је сасвим мало међу живима. Постоји, међутим, један раскошни изданак и следбеник оне наше историографске лозе која је истинољубивост и научну ерудицију уводила у свет уметничког књижевног казивања и саопштавања. То је, без сумње, Радован Самарџић, припадник средње генерације београдских историчара, однегован на најбољим традицијама српске историографске школе. Овај активни истраживач и тумач прошлости, писац неколико својеврсних и сјајних књига и аутор већег броја запажених научних студија и расправа, одавно се афирмисао као особени стваралац, који у широка пространства историје којом се бави, уноси, поред нових интересовања и приступа, драгоцену димензију добре литерарности, с којом је историографија као научна дисциплина одувек оскудевала. Од вајкада је било врених списатеља са темама из историје, али је мало било људи који су истовремено и научници и писци, особито у српској историографији. Самарџић је данас један од истинских у том соју и сасвим изузетан.

Закаснио развој српске историографије у односу на европску, али узбудљив и прекретнички, није био у одговарајућој мери предмет досадашњих проучавања. За његову целину се срећом дубље и помније заинтересовао Самарџић, који је већ првим својим текстовима, објављеним у разним публикацијама, скренуо пажњу наше научне и културне јавности. Расправно замишљени, аналитички постављени, често есејистички презентовани и стављени најчешће у шири оквир времена у коме су живели и стварали, ови написани нашим историчарима размислили су нам видике и доносили нову светлост којом су обасјали преломни тренуци и крупне појаве у историји српске историографије. Праћење Самарџићевог истраживања на овом плану сваком поштоваоцу и зналицу наше историје причињавало је задовољство, а недавна појава књиге »Писци српске историје« морала се дочекати са истинском радошћу и узбуђењем код сваког љубитеља добре научне и писане речи.

Књигу сачињава избор огледа и студија посвећених најзначајнијим представницима српске историографије од њених ранијих почетака па до наших дана. Не претендујући на свеобухватност и исцрпност, књига садржи студије којима

се разматра дело и допринос осам наших историчара: Мавра Орбинија, Јована Рајића, Нићифора Нићковића, Вука Стефановића Караџића, Стојана Новаковића, Владимира Борбевића, Васиља Поповића и Јорја Тадића.

Изабране са тежњом да што више допринесу јединству ткива књиге, изостале су бројне Самарцићеве радње које се баве другим писцима српске историје и сличним питањима »због посебности садржине и метода, јер су ближе културној историји или историографској методологији него историји историографије« — како писац каже у Поговору књиге. Иако расправе саме за себе и својим окупом на једном месту чине посебне, а затим и једну већу целину, дело расветљава само један део развојног лука у сложеном организму српске историографије. Као таква и сасвим нова по ширини погледа и обиљу нових ауторових сазнања, она представља изванредан и пионирски допринос историји наше историографије.

Уз Николу Радојчића који је оставио драгоцене резултате свог рада на изучавању представника наше модерне критичке историографије, Р. Самарцић самосвојно и смело продуцтљава огромни удео Орбинија и Рајића у учвршћивању темеља за развој српске критичне историографије пишући о њима исцрпне и комплетне расправе, зналачки расветљава свестраност и грандиозност појаве и дејства Вука Караџића, тог »хромог курјака« у једном времену у коме је српски народ својим слободарским, прогресивним и умним снагама поново ступао на светску сцену и стварао своју модерну историју коју је Вук поставио и усмерио.

Два српска полихисторика — Стојан Новаковић, човек непресушне енергије и огромног дијапазона у свом интересовању за српску прошлост, и Владимир Боровић, његов следбеник изванредне научне способности и сјајне ерудиције, коју је, као ученик славних бечких професора Јагића, Јирчека и Решетара стекао, предочена су читаоцима ове књиге импресивним осликавањем и поузданом оценом њиховог дела и улоге у учвршћивању и усавршавању критичног метода у српској историографији, за који се изборио бескомпромисни Иларион Руварац у оштрој и непоштедној борби са »злосрећним« Пантом Срећковићем. Текст о Јорју Тадићу који је сав свој век посветио Дубровнику и Средоземљу из чијих је архивских ризница открио многе драгоцене изворе, поред тачних судова, одише топлином и језгровитошћу саопштавања, а сажети напис о Васиљу Поповићу поретрно нам открива модерног историчара који се претежно бавио проучавањем политичке историје југоисточне Европе.

Обрађујући само један број писаца српске историје, при чему су једни исцрпно и студиозно растамњени, а други само сигурно скицирани, аутор најављује другу књигу у којој сва како треба да нађу своје место велики историчари српског народа као што су: Константин Јирчек, Иларион Руварац, Љубомир Ковачевић, Јован Радоњић, Станоје Станојевић, Никола Радојчић, Георгије Острогорски, Михаило Динић и др. На тај начин ћемо добити по први пут потпуну слику развитка савремене критичке српске историографије која је за неупоредиво краће време, у односу на остале националне историографије, достигла европски ниво.